

Janko Franetič, višji referent za zaščito in reševanje pri upravi Republike Slovenije za zaščito in reševanje, Izpostavi Celje, je v prispevku *Zaščita, reševanje in pomoč ob naravnih in drugih nesrečah* predstavil delo Izpostave Celje, ki deluje na območju zahodnoštajerske (celjske) regije, ene izmed najbolj ogroženih v Sloveniji, kar zadeva naravne nesreče, zlasti poplave.

Za arhiviste je zelo zanimiv prispevek *Reševanje poplavljenega arhivskega in knjižničnega gradiva* avtorice doc. dr. Jedert Vodopivec, vodje Centra za konserviranje in restavriranje pri Arhivu Republike Slovenije. Predstavila je vrste poškodb, ki nastanejo na arhivskem in dokumentarnem gradivu ob poplavih, in odpravljanje le-teh.

Zbornik je zgleden primer multidisciplinarne obravnave določenega problema. Bogato je ilustriran s fotografijami poplav različnih letnic in z barvnima zemljevidoma situacije poplavljenega ozemlja Savinje in pritokov leta 1926 in 1998.

– Pred zaključkom razstave sta Zgodovinski arhiv Celje in Osrednja knjižnica Celje 22. marca 2005 pripravila **okroglo mizo** s temo *Poplave v Celju*. V uvodu so prikazali filme, ki jih je arhiv pridobil v sklopu priprav na razstavo. Turistično-propagandnemu filmu, v katerem je upodobljeno Celje tik pred poplavo leta 1954, in filmu o poplavi v Šoštanju leta 1954 je sledil zanimiv filmski zapis snemalca Harija Flisa. Ta je posnel mesto ob poplavih leta 1990 med letenjem z motornim zmajem. Filmski zapis posledic poplave leta 1998 je prispeval tudi Nogometni klub Celje.

Na okrogli mizi so sodelovali avtorji zbornika. Predstavili so svoje članke in vodilna misel ob predstavitvi vseh plati poplav, od zgodovinskih, meteoroloških, v okviru reševanja in načrtovanja, je bila tista, ki jo je nakazal meteorolog Miran Trontelj. Poudaril je, da so poplave, ki med naravnimi nesrečami že tako terjajo največ življenj, zaradi podnebnih sprememb vse pogostejše. Nič kaj tolažilno, še zlasti, če upoštevamo besede mag. Mirana Gajška, ki je povedal, da regijsko sodelovanje glede načrtovanja zaščitnih ukrepov na območju ob Savinji do sedaj še ni obrodilo sadov.

– Ob okrogli mizi je Zgodovinski arhiv Celje izdal tudi **zgoščenko**, ki poleg razstavljenih predmetov na razstavi prikazuje še vrsto fotografij na temo poplav.

Bojan Himelreich

p. Marjan Vogrin, Dragotine škofije Koper, Škofija, Koper 2005, 68 strani

V Vipavi je 14. maja 2005 potekal pastoralni dan koprške škofije, ki je imel namen združiti in povezati vernike v celotni škofiji. Ob tej priložnosti je škofijski arhivar p. Marjan Vogrin v prostorih Škofijske gimnazije v Vipavi pripravil razstavo in vodnik po razstavi, v kateri je prikazal razvoj koprške škofije.

Zgodovina koprške škofije seže namreč daleč nazaj v 6. stoletje, ko jo omenja papež Gregor Veliki (590–604) v svojih pismih, vendar pa je imela škofija zelo majhno ozemlje in je kmalu zaradi pomanjkanja sredstev prenehala delovati. Ponovno je koprška škofija oživela šele leta 1187, ko so prebivalci Kopa zagotovili dohodke, ki so bili potrebni za delovanje in je papež Aleksander III. (1159–1181) podelil oglejskemu patriarhu pravico do imenovanja koprškega škofa.

Ozemlje škofije je bilo zelo majhno, kajti obsegalo je le prostor od Rižane do Dragonje. Škofija je bila upravno razdeljena na mesto in dekanije s sedeži v Piranu, Izoli, Kubedu in Krkavčah. Po letu 1784 so bile priključene še župnije Milje, Osp in Predloka.

V začetku 19. stoletja se je število škofij v Istri zmanjšalo. Koprška je bila tako združena s tržaško, vendar pa je mesto Koper doseglo, da se je novi škof imenoval tržaško-koprski in je bila cerkev v Kopru konkatedralna.

Po prvi svetovni vojni so se v življenje Cerkve močno vpletle italijanske nacionalistične težnje. Ker so bile ukinjene vse slovanske organizacije in društva, je postala Cerkev za nekaj časa edino slovansko zatočišče. Kmalu pa so tudi vanjo posegli fašistični oblastniki, ki so želeli na mestu tržaško-koprškega škofa osebo, ki bo podpirala raznarodovanje slovenskih in hrvaških vernikov. Tako se je moral škof Alojzij Fogar umakniti iz Trsta, da so lahko nastavili škofa, ki je italijanski oblasti bolj ugajal.

Po drugi svetovni vojni se politične in cerkvene meje niso ujemale, zato so bile ustanovljene tri apostolske administrature, in sicer: administratura slovenskega dela goriške nadškofije, administratura slovenskega dela reške škofije in administratura slovenskega dela tržaško-koprške škofije. Administrature so šele z dekretom konzistorialne kongregacije 1. januarja 1965 združili pod enotno cerkveno upravo v Apostolsko administraturo za Slovensko primorje. Meje škofij je bilo mogoče dokončno urediti šele po sprejetju meddržavnega sporazuma med Italijo in Jugoslavijo, ki je bil podpisan leta 1975 v Osimu, ratificiran pa leta 1977. Papež Pavel VI. je 17. oktobra 1977 z bulo "Prioribus saeculi" obnovil koprsko škofijo in jo priključil slovenski metropoliji v Ljubljani.

P. Marjan Vogrin je na razstavi z zemljevidi predstavil območje, ki ga je koprška škofija zavzemala v posameznih zgodovinskih obdobjih, portrete koprških škofov in apostolskih administratorjev: vse od škofa Absalona (1216–1242) pa do pomožnega škofa dr. Jurija Bizjaka, ki je bil imenovan leta 2000. V vitrinah so si obiskovalci lahko ogledali listine, povezane s škofijo: imenovanja škofov, dodelitve raznih materialnih dobrih in župnij. Predstavljena je bila tudi glasbena dediščina, in sicer: antifonarij iz 15. stoletja ter zapuščine koprških organistov in skladateljev. Obiskovalci pa so v vitrini lahko občudovali tudi dva škofovska prstana. Na ogled sta bila namreč: škofovski prstan, dar papeža Pavla II., ki je bil najden v sarkofagu leta 1969, in prstan škofa dr. Janeza Jenka.

Prikazana razstava je na kratko predstavila dolgo zgodovino koprške škofije v ohranjenih dokumentih in

predmetih. Njen namen, da bi približala preteklost sedanjim vernikom koprške škofije, je bil več kot dosežen, saj si jo je ogledalo okrog 800 ljudi, ki so se na ta dan zbrali v Vipavi.

Marija Čipić Rehar

Razstava ob 50-letnici priključitve cone B STO k Jugoslaviji

Polpreteklo zgodovino slovenske Istre je nedvomno najmočneje zaznamoval podpis Londonskega memoranduma, ki je pravno prinesel konec Svobodnega tržaškega ozemlja in razširitev jugoslovanske civilne uprave na območje dotodanje vojaške cone B STO, dejansko pa priključitev ozemlja Jugoslaviji oz. cone A Italiji. Pokrajinski arhiv Koper je dogodek zaznamoval s postavitvijo razstave in izdajo zbornika. Nosilka projekta obeležitve te pomembne obletnice je bila naša ustanova, vendar je bil celoten projekt zasnovan v sodelovanju z Domoznanskim oddelkom Osrednje knjižnice Srečka Vilharja v Kopru ter nekaterimi posamezniki in kulturnimi ustanovami slovenske Istre in širšega slovenskega prostora. Omejili smo se na prikaz slovenskega dela cone B STO. Odprtje dveh dopolnjujočih se razstav v Pokrajinskem arhivu Koper in Osrednji knjižnici Srečka Vilharja v Kopru z naslovom *Cona B Svobodnega tržaškega ozemlja (1947–1954) Zona B del territorio libero di Trieste* je bilo 25. oktobra 2004, na dan jugoslovanske ratifikacije memoranduma. Osrednja razstava, ki je bila posvečena zgodovinskemu orisu nastanka STO in življenja v njem, je bila v arhivu, razstava v knjižnici, ki so jo pripravili delavci Domoznanskega oddelka, pa je bila posvečena predstavitvi odmevov na ukinitvev STO in priključitev dela ozemlja Jugoslaviji in Italiji v tedanjem slovenskem in italijanskem tisku. Slavnostni govornik na odprtju razstave je bil zgodovinar dr. Boris M. Gombač, ki je kritično orisal dogajanja od leta 1918, ko je italijanska vojska zasedla Trst in sosednje območje, do ukinitve STO oktobra leta 1954 ter aktualiziral dogajanje ob obletnici priključitve v italijanski javnosti.

Ker je sicer kratkotrajna, le sedem let trajajoča politična tvorba Svobodnega tržaškega ozemlja pustila globoke sledi v življenju in delu tako istrskega kot tudi tržaškega prebivalstva, sta avtorici razstave Zdenka Bonin in Nada Čibej želeli z arhivskim gradivom sodobnikom obuditi spomine na doživeto obdobje, mlajšim generacijam pa približati čas, ki je v marsičem vplival na kasnejše življenje in celotni razvoj tega območja. 196 dokumentov, razvrščenih na 20 panojih, je tako pričalo o življenju ljudi na območju slovenskega dela cone B STO od njenega nastanka 1947 do ukinitve leta 1954. Življenjski utrip območja je bil prikazan v obliki delovanja posameznikov in društev v kulturnemu, šolskem in zdravstvenem življenju. Ker je območje pravnoformalno delovalo kot svoja država in je nekaj časa imelo svoj lastni denar, so bila na posebnem panoju predstavljena vsa plačilna sredstva, ki so jih uporabljali v coni B STO, in vse redne in priložnostne znamke, kar jih je izdala koprška poštna uprava. Razstavo so začeli panoji, namenjeni geografski označitvi območja, pariški mirovni konferenci in ustanovitvi STO ter statističnemu pregledu, zaključevali pa so jo dokumenti o Londonskem memorandumu. Predvajani filmski posnetki Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije o predvolilnem zborovanju v Kopru leta 1950, življenju v istrskih mestih in zaledju v prvih letih nastanka STO ter zborovanju na Okroglici septembra leta 1953, so razstavo popestrili in jo bolje umestili v tedanji prostor in čas. Posvečena je bila ljudem in dogajanjem, ki so zaznamovali novejšo zgodovino slovenske Istre.

Razstavljene dokumente hranijo Pokrajinski arhiv Koper, Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Arhiv Republike Slovenije, Inštitut za narodnostna vprašanja Ljubljana, Slovenski filmski arhiv pri Arhivu Republike Slovenije, OŠ Aleša Beblerja v Hrvatinih, OŠ Dekani, OŠ Oskarja Kovačiča iz Škofij in OŠ Vojke Šmuc iz Izole, Pokrajinski muzej Koper, Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran ter posamezniki: Ivan Nanut, Marcel Fičur, Marjan Križman, Nada Morato in Ofelia Bonin.

Zdenka Bonin, Mirjana Kontestabile Rovis

Razstava "Učitelj naj bo"

V letu 2004 je PAK gostoval z razstavo "Učitelj naj bo" v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani in razstavo Hrpelje skozi čas v Kulturnem domu v Hrpeljah. Razstava "Učitelj naj bo", ki jo je pripravila Mirjana Kontestabile Rovis ob 130-letnici koprškega učiteljskega in je bila postavljena oktobra leta 2003 ob nastanku Univerze na Primorskem, je od 19. novembra do 31. aprila gostovala v Slovenskem šolskem muzeju. Razstava je bila postavljena skupaj z razstavo Šola in znanje skozi čas, ki jo je pripravil ljubiteljski zbiralec iz Kopra Janez Janežič. Oba avtorja sta pripravila zgi-banko; izdal jo je Slovenski šolski muzej.